

Rímske právo I. – prednáška č. 4 - Žaloby a námietky

A. Pojem ACTIO

- Spojené nádoby
- V tomto rímskom pojme ide súčasne o právo (nárok) a súčasne o žalobu (procesný prostriedok)

Čo je to pojem actio?

Materiálnoprávny význam (hmotnoprávny význam)

- Na jednej strane neuspokojený právny nárok jednotlivca – vzniká mu napr. škoda – z oblasti hmotného práva (materiálneho práva) voči inému jednotlivcovi, ktorý má na druhej strane právnu povinnosť

Procesnoprávny význam (formálnoprávny význam)

- **Procesný prostriedok** poskytnutý príslušnému jednotlivcovi, ktorý má **neuspokojený právny nárok** (ďalej aj „NPN“), čím mu je vytvorený priestor (možnosť) aby sa z takéhoto neuspokojeného nároku jednotlivca za pôsobenia štátneho orgánu (súdu) domohol toho, že sa z tohto NPN stane **uspokojený právny nárok** (ak v konaní pred súdom **preukáže** svoj nárok) (ďalej aj „UPN“).
- Podanie žaloby na súd ako procesného prostriedku ochrany práv – po konaní, vynesením odsudzujúceho rozsudku sa z neuspokojeného hmotnoprávneho nároku žalobcu za použitia žaloby stane uspokojený hmotnoprávny nárok žalobcu.

Príklad: Kúpna zmluva

- *jedna strana zmluvy (predávajúci) si splní svoje povinnosti odovzdá predmet kúpy predávajúcemu, avšak druhá strana (kupujúci) nezaplatí za predmet kúpy kúpnu cenu,*
- *tak vzniká NPN, pochádza z hmotného občianskeho práva, a aby sa dalo domôcť náhrady škody – zaplata kúpnej ceny (uspokojiť právny nárok) tak sa prechádza do toho procesného významu – podávam žalobu aby sa z môjho NPN stal UPN*

t.j. žaloba z predaja resp. žaloba z kúpy

B. Krátky exkurz do rímskeho procesného práva (bude obsahom ďalšej prednášky):

3 druhy procesov (postupne vznikali a vyvíjali sa v priebehu existencie rímskeho štátu a práva)

Chronologicky:

1. legisakčný (pôvod - *legis actio* – žaloba daná na základe zákona)

2. formulový (pôvod – formula/y – žalobná žiadosť, ktorú podával žalobca v konaní pred súdom)

Časti formuly:

(hlavné)

- **Intencia** - popis skutkového stavu medzi Žalobcom a Žalovaným, kde sa uvádzajú skutkové hlavné fakty – žalobcovo tvrdenie:
- ak sa obsah intencie v konaní pred súdom žalobcovi **podarí preukázať** tak nastáva **kondemnačný rozsudok - odsudzujúci**,
- ak sa obsah intencie v konaní pred súdom žalobcovi **nepodarí preukázať**, nastáva **absolučný rozsudok – oslobodzujúci rozsudok**
- **kondemnácia** (odsúdenie) – následok intencie

Niekedy sa mohol žalobca v konaní dopustiť *pluspetitio*

Plus + petere - žiadať viac

- mohlo dôjsť k *pluspetitio* (žiada viac), mohlo dôjsť k tomu že žiada toľko koľko má dostať, no mohlo dôjsť aj k tomu, že žiadal menej ako mal – *minuspetitio*

PLUSPETITIO

- týkala sa iba intencie – iba tu sa mohol dopustiť *pluspetitio*

Druhy *pluspetitio*

re, tempore, loco, causa

- ak sa dopustil *pluspetitio*, dochádzalo k strate sporu – veľký pozor pre žalobcu, aby žiadal v intencii to, načo mal nárok.

(vedľajšie)

- **demonštrácia (*demonstratio*)** – predchádzala intenciu – bližšie vysvetlenie skutkového stavu v intencii – ak skutková situácia bola príliš zložitá aby bola obsiahnutá iba v intencii, mal žalobca možnosť v demonštrácii (ktorá predchádzala intencii) podrobnejšie vysvetliť svoje skutkové tvrdenia a nárok.
- **adjudikácia (*adiudicatio*)** – prisúdenie, žiadosť aby určitú vec sudca prisúdil žalobcovi – ide o spory, kedy vec bola v spoluvlastníctve viacerých osôb, alebo veci ktorá bola v spoluvlastníctve viacerých osôb na základe dedičského konania.
- **preskripica (*prescriptio*)** – námietky pre žalovaného, ktorými reagoval na faktické a právne tvrdenia žalobcu, následne táto námietky boli poskytnuté aj žalobcovi, ktorý reagoval na tvrdenia žalovaného.
- **excepcia (*exceptio*)** – námietky.

3. kogničný – principát (pôvod – *coginitio extra ordinem* – vyšetrovanie, prejednanie) mimoriadne prešetrenie

K už existujúcemu formulovému procesu dominujúcemu, priradil sa kogničný proces, mal špecifiká, keďže k nemu pristupoval nie ako proces riadny (formulový), tak dostal názov mimoriadny

C. Delenie žalôb

Množstvo kritérií, množstvo skutočností – delenie napomáha chápaniu pojmu a uplatňovaniu žalôb z propedeutického hľadiska

Členenie:

1. delenie - Podľa intencie:

Vecné (*actiones in rem*) alebo *vindicationes*

a) všeobecné konštatovanie, že žalobcovi patrí nejaké absolútne subjektívne právo – vecné, dedičské, rodinné právo

– pôsobia *erga omnes* – musia ho rešpektovať všetky osoby, obzvlášť žalovaný (vlastnicke žaloby, dedičská žaloba nárok veci z dedičstva...)

Osobné (*actiones in personam*) alebo *condictiones*

b) v intencii je uvedené - obsahuje konkrétne meno žalovaného, žalovaných a konštatovanie, že žalobcovi patrí nejaké relatívne (konkrétne) subjektívne právo – z oblasti záväzkového obligačného

práva) aj súkromný delikt, patria všetky žaloby na základe vzoru z kontraktov a deliktov, kvázikontraktov a kvázideliktov, aj prérótsky pôvod – právotvorná činnosť pretora

– pôsobia *inter partes* – musí ho rešpektovať iba povinný – žalovaný (najčastejšie žaloby zo zmlúv, žaloba z kúpy, nájmu, úschovy, pôžičky...)

2. delenie

Žaloby z prísneho práva (*actiones stricti iuris*)

Žaloby spočívajúce na dobromyseľnosti (*actiones bonae fidei*)

Žaloby z prísneho, striktného práva (*actiones stricti iuris*)

- základ v *ius civile*, najčastejšie žaloby týkajúce sa ochrany kontraktov – pôžičky, literárneho alebo písomného kontraktu – *expensilatio* – veriteľ si zapisuje pohľadávku do účtovných kníh so súhlasom dlžníka, *stiuplácio* (verbálny ústny kontrakt), kondície

(čo to znamená?) – pozícia sudcu je prísne daná, ak žalobca preukáže že došlo k pôžičke, a peniaze sa nevrátili, sudca a jeho pozícia je striktno daná, prichádza odsúdenie vychádza z výšky poskytnutej pôžičky a intencie

Žaloby spočívajúce na dobromyseľnosti (*actiones bonae fidei*)

- pomenované podľa toho, že k intencii je pripojená klauzula doložka *ex fide bona* – z dobromyseľnosti
- rozdiel – sudca pri posúdení sporu, nie je striktno viazaný iba tým, čo je v intencii, ale vychádza aj zo zvyklostí (obchodných) medzi žalobcom a žalovaným, ktoré sa dodržiavajú v takýchto prípadoch
- sudca sa môže širšie zaoberať sporom, mimo toho čo je uvedené v intencii
- žaloba z kúpy, prenájmu, príkazu, bez príkazu, úschovy, spoločenskej zmluvy, poručníctva, veno, vypožičanie, záloh, dedičská, rozdelenie spoluvlastníctva

3. delenie

Žaloby *ex contractu* (z kontraktov)

Žaloby *ex delictu* (z deliktov)

- sú to *actiones in personam* (osobné žaloby)

4. delenie

Žaloby *perpetues* (trvalé žaloby)

- civilné aj pretorské žaloby, pojem – neboli nijakým spôsobom časovo obmedzené – jedna výnimka – trestné žaloby – aby trest postihoval páchatel'a hneď po čine – bola jednoročná lehota od spáchania TČ
- kurilský edil, pretorské – platnosť a neplatnosť KZ (6 mesiacov – alebo 1 rok), žaloby patriace kostolom, všeobecné premlčanie 100 rokov, spory týkajúce sa rozdelenia spoločnej veci – bez časového obmedzenia
- r. 424 – 30 ročná alebo 40 ročné premlčanie – prestali byť trvalé žaloby

Žaloby *temporales* (dočasné žaloby)

- Možnosť uplatnenia, ihneď od počiatku časovo obmedzená, ak žalobca nestihol uplatniť právo na súde, strácal žalobca nielen žalobu ale aj nárok..
- Prekluzívne lehoty, prepadne lehoty

Premlčanie – stráca iba možnosť podania žaloby po uplynutí času, nárok nestráca – avšak je tu námietka premlčania

5. delenie

Žaloby priame (*actiones directae*)

- Aj civilné aj prétorské právo

Žaloby podobné (*actiones utiles*)

- Iba z prétorského práva

***Lex Aquilia* - Akvíliov zákon – protiprávne poškodenie cudzej veci – (plebiscit – až po prijatí *Lex Hortensia* - sila zákona)**

- Pre podanie žaloby bolo potrebné (skutkový predpoklad) aby škoda vznikla na základe priameho telesného pôsobenia škodcu – žalovaného – *ocidere* – priama žaloba

Na základe tejto priamej žaloby z Akvíliovho zákona sa vytvorila žaloba (obdobná) podobná - *utiles*, t.j. zákonodarca akceptoval použitie žaloby z Akvíliovho zákona v prípade, ak poškodenie vzniklo nepriamym pôsobením – prostredníctvom otroka (hovoriaci nástroj – *instrumentum vocale*) *martis causa preastare – legis Aquilia utiles*

Druhý príklad obdobnej žaloby – žalobu mohol podať iba vlastník veci, ale aj požívateľ/ užívateľ veci (bral z nej plody)

6. delenie

***Actiones privatae* (súkromné) – súkromné právo**

***Actiones populares* (verejné žaloby) – prvky z verejného práva + súkromného práva – verejný záujem uplatňuje súkromná osoba**

Príklad verejných žalôb:

- žaloby ktoré mohla podať ktorákoľvek osoba ak došlo k poškodeniu vyhlášky magistráta, na neznámeho páchatel'a, mohol podať ktokoľvek – rímsky občan
- priechodnosť, prístupnosť verejnej cesty – žaloba na spriechodnenie cesty – voči tomu, kto to zavínil – mohol podať ktorákoľvek osoba

7. delenie

Civilné žaloby – pochádzajúce z *ius civile*

Prétorské žaloby - pochádzajúce z prétorského práva – z jurisdikcie mestského pretora a cudzineckého pretora, ktorí doplňovali a zlepšovali *ius civile*

- Väčšia pružnosť, poskytnutá, keď nová situácia, ktorá nie je upravená v *ius civile* (aby neporušil právomoci verejného činiteľa)

Prétorské fiktívne žaloby

- Žaloby so zámenou subjektov (iná osoba uvedená v intencii, a iná v kondemnácii)
- Žaloby *in factum conceptae* – žaloby osonvoané na faktickú situáciu

8. delenie

Reiperzekutorné žaloby – žaloby vec vymáhajúce – vindikačné žaloby (vecné žaloby)

- Aj žaloby z kontraktov – relatívne subjektívne právo

Penálne (trestné) žaloby – cieľ – potrestanie pachávateľ – oblasť súkromných deliktov – smerovali na zaplatenie pokuty 2x,3x,4x násobok sporu, škody

Zmiešané žaloby – obsahovali prvky oboch – príklad – *actio iudicati* – exekučná žaloba – vydanie veci + dvojnásobok hodnoty veci (sankcia)

D. KONKURENCIA ŽALOB a KUMULÁCIA ŽALOB

KONKURENCIA ŽALOB - Konzumpčná konkurencia žalôb a Solučná konkurencia žalôb

Konzumpčná konkurencia žalôb

Podstata: situácia, ak z toho istého právneho dôvodu, ktorý smeroval k tomu istému cieľu vznikli pre osobou žalobcu viaceré žaloby (*actiones*) – možnosť použitia viacerých žalôb – vznikla ich konkurencia, mal na výber ktorú žalobu použiť – do momentu **litiskontestácie**

Litiskontestácia – čo to je? – dohoda, ktorou sporové strany začínajú hlavný spor medzi žalobcom a žalovaným – dohoda úradne potvrdená mestským prétorom, za akých predpokladov súhlasí žalovaný že bude odsúdený a za akých predpokladov súhlasia strany, že žalovaný bude oslobodený + dohoda o sudcovi zo zoznamu občanov, začiatok sporu, podmienky sporu

Do tohto momentu litiskontestáciou si žalobca mohol vybrať, a tak aj musel uviesť žalobu – momentom litiskontestácie ak si vybral jednu žalobu, ostatné si nemohol vybrať

Príklad:

- zmluva o vypožičaní (úschove), došlo k tomu že vec vypožičaná sa poškodila – strana, ktorá bola vlastníkom veci a ktorá vypožičala vec inej osobe a bola poškodená, mala na výber buď žalobu z vypožičania, alebo žalobu z Akviliovho zákona – žalobu z protiprávneho poškodenia cudzej veci – tak A alebo B, po litiskontestácii si mohol vybrať iba jednu

Príklad:

KZ – žalobu na zníženie kúpnej ceny alebo žalobu na zrušenie kúpnopredajnej zmluvy

Konkurencia žaloby a interdikt (mimoriadne rozhodnutie magistráta predbežne o nároku žalobcu – neodkladné opatrenie) – v tomto prípade bolo možné použiť obe – keďže mali iný cieľ – konzumpčná konkurencia tu neprichádzala do úvahy

Solučná konkurencia žalôb

Rozdiel s vyššie uvedeným – rozhodujúci nie je moment litiskontestácie, ale konkurencia sa viazala na moment splnenia žalovanou osobou – solúcia – splnenie

Príklad:

ručiteľ – stojí vedľa dlžníka – v tomto prípade ručiteľ je tu na to, ak dlžník primárne nesplní, tak veriteľ sa obráti na ručiteľa

- Veriteľ môže voči každému ručiteľovi použiť žalobu (voči každému v plnej výške) bez toho aby bol litiskontestáciou obmedzený – solučná konkurencia žalôb nastáva až vtedy, ak jeden z viacerých ručiteľov splní celý záväzok, a od tohto momentu už nemožno požadovať od ostatných ručiteľov

KUMULÁCIA ŽALOB – ak môžu osoby kumulovať žaloby

V prípade, ak žaloby majú iný právny základ, nie je smerodajný ani moment litiskontestácie a ani moment splnenia - možnosť uplatniť viaceré žaloby – možnosť ich kumulovať

Príklad:

Krádež (súkromný delikt)

- *Poškodený má k dispozícii voči zlodejovi*

*a) **condictio furtiva** – actio in personam smerujúcu voči zlodejovi, požaduje vydanie veci – reipersekútorná žaloba*

*b) **actio furti** (žaloba z krádeže) – trestná penálna žaloba – smeruje na pokutu voči páchatel'ovi 2x,3x,4x skutočnej hodnoty veci*

Príklad:

2 žaloby – *reivindicatio* – nárokuje si vlastnícke právo k pozemku, uznanie vlastníckeho práva k pozemku + voči tej istej žaloby použiť aj *actio confessoria* – má možnosť žalovať aj právo prechodu na pozemku, aby sa dostal k pozemku, ktorý si nárokuje.

Denegatio actionis – iba pred magistrátom (mestský, cudzinecký) – podstata – odmietnutie žaloby –

Procesný dôvod

- neboli zachované formálnoprávne dôvody zachovania súdnej príslušnosti – žalobca podal žalobu vecne alebo na miestne nepríslušnom súde – nesprávny súd

Materiálnoprávny dôvod

– bolo zrejmé, že právny nárok žalobcu neexistoval, nebol hmotnoprávne odôvodnený

E. NÁMIETKA (exceptio, prescriptio)

Definícia: procesný prostriedok, ktorým žalovaný nepopiera žalobcovo právo, ale namieta oponuje, že tento právny nárok nie právne neopodstatnený

Aj žalovaný, aj žalobca – reakcia na tvrdenia protistrany

Trvalé námietky – ak sa podá, vylučuje žalobu navždy

Dočasné námietky - žalovaný namieta, že žalobca nemôže vymáhať od alebo do určitého času

Námietky propositae - Námietky uvedené v prétorskom edikte

Námietky utiles –námietky podobné – ad hoc

Námietky civilné (excpetiones civiles)

Námietky prétorské

Exceptiones peremptoriae

Excpetiones dilatoriae

F. PRÁVOPLATNOSŤ ROZSUDKU (R)

Formálna právoplatnosť R – nastala vynesení R – nedal sa už zmeniť riadnym opravným prostriedkom – ak sa strany neodvolali voči R

Materiálna právoplatnosť R - definitívne vyriešenie sporu stanovením nového hmotnoprávneho základu - vzťahu medzi sporovými stranami

G. EXEKÚCIA ROZSUDKU – nútený výkon rozhodnutia (právoplatného)

- Proti vôli odsúdeného žalovaného – ako právny titul použijeme odsudzujúci rozsudok – uplynula 30 dňová lehota na plnenie
- Nedošlo k plneniu
- U toho istého sudcu použijeme exekučnú žalobu – *actio iudicati* – na dvojnásobok pôvodnej hodnoty sporu
- Exekúcia sa mohla viesť na celý majetok odsúdeného, od Antonia Pia (cisár) nový typ exekúcie – spôsob – jednalo sa o singulárnu exekúciu, na žiadosť veriteľa rímsky magistrát zabavil jednotlivú vec, veci z dlžníkovho majetku